

VERNIEUWDE DEMOCRATIE

Mogelijkheden voor de Noorderplantsoenbuurt

Eva Schut
e.c.schut@student.rug.nl

Inhoudsopgave

INLEIDING	3
1 – DEMOCRATIE TER DISCUSSIE	4
1.1 - Van stemmen naar praten	4
1.2 – Rode draad	5
2 – DE BUURT IN BEELD	7
2.1 - Bewoners	7
2.2 - Buurtvereniging	7
2.3 - Evaluatie	9
3 – INSPRAAK OP DE SCHOP	11
3.1 - Deliberatieve burgerfora	11
3.2 - Coöperatieve Wijkraad	13
3.3 - Burgerbijeenkomsten in het buitenland	16
3.4 - Digitale inspraak	188
4 – CONCLUSIE	21
LITERATUUR	23

Inleiding

Meer dan twee millennia geleden ontstond wat we nu een 'democratie' noemen: een regering van burgers, voor burgers. Zelfbestuur – dat was het ideaal. Op basis van loting en roulatie regeerden mannen van de geëde burgerij. Er was een uitgebreid systeem waarin besluiten werden beoordeeld, herzien en ingevoerd. De draagkracht was groot en er kon geen machtsmonopolie ontstaan. Dit klassieke systeem staat weer vol in de aandacht, want de laatste decennia groeit de behoefte aan democratische hervorming en daarbij krijgen loting en roulatie steeds meer aandacht. We willen écht meebeslissen en het heft in eigen handen nemen. Deze roep om democratische betrokkenheid staat in verband met de sociale betrokkenheid, want *zelf* betekent in een democratie immers *samen*. De sociale component is echter niet het onderwerp van dit onderzoek, alhoewel deze op veel plekken langs zal komen. Ik richt me op nieuwe vormen van democratische betrokkenheid waarmee op veel verschillende niveaus wordt geëxperimenteerd. Een kleinschalige samenleving als een gemeente of buurt is hiervoor een uitgelezen proeftuin.

De Noorderplantsoenbuurt in Groningen wil een proeftuin zijn. Maar wat is er zoal gaande aan democratische innovaties? Hoe verschuift ons beeld van 'democratie'? En hoe kan hier het best mee geëxperimenteerd worden? Om deze vragen te beantwoorden, schets ik in de eerste sectie de filosofisch-historische ontwikkelingen en benadruk ik de ambiguïteit van het begrip 'democratie'. Hier formuleer ik drie criteria die – volgens mij – van groot belang zijn: inclusie, informatie en invloed. Vervolgens geef ik in sectie 2 een profielschets van de buurt. Wat voor mensen wonen er? Hoe ziet de buurtvereniging eruit? Hoe zit het met de inclusie, informatie en invloed? In de derde sectie behandel ik een aantal democratische initiatieven die relevant kunnen zijn voor de buurt: de G100, de coöperatieve wijkraad, een aantal buitenlandse voorbeelden, en de digitale mogelijkheden. Al deze initiatieven evalueer ik wederom aan de hand van de drie bovenstaande criteria, die als een rode draad door dit onderzoek lopen.

Ik hoop dat het bestuur na het lezen van dit onderzoeksverslag wegwijs is in het debat rondom democratische vernieuwingen, en genoeg inspiratie heeft opgedaan om goed onderbouwd nieuwe richtingen te verkennen.

1 – Democratie ter discussie

Het huidige debat rondom democratie is niet nieuw. Sinds deze staatsvorm bestaat is hij altijd in verandering, altijd aan het vernieuwen. Eén vorm van democratie bestempelen als De Democratie zou geen recht doen aan de complexiteit van het begrip. In plaats daarvan kies ik drie criteria waaraan een democratische organisatie zou moeten voldoen, maar eerst zet ik een deel van de theorieën uiteen die hiertoe hebben geleid.

1.1 - Van stemmen naar praten

Door de geschiedenis en samenleving heen, zien we veel verschillende vormen van het democratisch ideaal. Er zijn talloze toepassingen denkbaar: wat in een schoolklas van twintig kinderen werkt, kan landelijk een minder succesvolle methode zijn. Het is moeilijk te spreken van één overkoepelende of één fundamentele vorm. Het is überhaupt lastig een definitie te geven die voor iedereen adequaat is. Democratie hoort zich misschien wel aan te passen en te ontwikkelen en dit betekent dat niet iedereen het eens hoeft te zijn over wat het precies is – of zou moeten zijn. De Engelse filosoof Walter Bryce Gallie schaaft ‘democratie’ dan ook onder de *essentially contested concepts*: een begrip waarover we het inhoudelijk niet snel eens zullen zijn. De definitie kan per persoon, per tijd en per situatie verschillen. Het is goed mogelijk – en niet erg – dat een discussie hierover geen consensus bereikt (Gallie, 1956). Deze discussie is juist wenselijk en draagt bij aan de ontwikkeling van een begrip. Oud-Grieks, hedendaags, direct, deliberatief, klein- of grootschalig: allemaal totaal verschillend en toch allemaal democratie. Bijvoorbeeld: het oud-Griekse model wordt stevast gezien als eerste Westerse democratie. Maar we weten ook dat vrouwen, onvermogen mannen en slaven hier niet aan bij mochten dragen. Tot het begin van de vorige eeuw mochten vrouwen in de Nederland niet eens stemmen. Tegenwoordig is niets zo ondemocratisch als het uitsluiten van een totale bevolkingsgroep. Dit illustreert hoe de definitie niet alleen kan verschuiven, maar ook schijnbare tegenstellingen kan toestaan en dus *essentially contested* is – fundamenteel omstreden.

De laatste jaren is een verschuiving duidelijk zichtbaar. Een halve eeuw geleden leek er niets mis met het electoraal-representatieve stelsel, maar dit model ligt nu aan de basis van de politieke onvrede. Het volk voelt zich niet gehoord en niet gerepresenteerd; de tocht naar de stembus eens in de vier jaar blijkt geen voldoende voorwaarde voor het realiseren van een democratie: de behoefte verschuift van *vote-centric* naar *talk-centric* (Chambers & Kymlicka, 2002). In een *vote-centric* systeem is de democratie gericht op stemmen, in standaard verkiezingen of tijdens een referendum. Het volk kan aangeven ergens voor of tegen te zijn of zich achter een bepaalde partij scharen, en op basis daarvan maakt de regering haar beleid. Het volk als geheel heeft een duidelijke invloed omdat ze wel of geen steun kan geven, maar deze invloed is niet diepgaand en op individueel niveau erg klein. Dit leidt tot politieke desinteresse¹. De burgers voelen zich geen deelnemers maar toeschouwers. Het beeld ontstaat dat de overheid ver van de burger afstaat,

¹ De Amerikaanse econoom Bryan Caplan noemt dit rationele onwetendheid: je kiest ervoor je politiek niet te informeren, omdat je concludeert dat je individuele stem er amper toe doet. Caplan ziet dit als verklaring voor het falen van het huidige politieke systeem.

ongevoelig en ontastbaar is (Coleman & Blumler, 2009). Om als oplossing hiervoor meer referenda te houden, is vuur met vuur bestrijden. Mede hierom is er de laatste twee decennia een trend richting *talk-centric* democratie te zien: burgers willen actief betrokken worden en meepraten en -beslissen. Dit uit zich in onder andere burgerfora, waar deelnemers direct in gesprek gaan met en adviezen geven aan politici. De invloed is zichtbaar en – nog belangrijker – voelbaar. We willen praten in plaats van stemmen, participatie in plaats van representatie, dus is de democratie vol in ontwikkeling.

Dit inzicht is echter niet compleet nieuw. De Amerikaanse filosoof John Dewey – gezien als een van de belangrijkste politieke filosofen van de 20^e eeuw – constateerde in zijn werk *The Public and its Problems* (1927) dat de industrialisatie een politieke en maatschappelijke schaalvergroting teweegbracht. Grotere steden en dus grotere belangen vragen om een andere politieke aanpak dan in een kleinere, agrarische maatschappij. Voor een stabiele samenleving zouden de normen en waarden van de burgers evenredig mee moeten groeien. Maar deze groei bleef achter, wat resulteerde in onvrede in de politiek. Alleen een radicale reparatie zou deze kloof kunnen dichten en volgens Dewey is een deliberatieve democratie de oplossing: '[t]he essential need ... is the improvement of the methods and conditions of debate, discussion and persuasion' (Dewey, 1927: 365)². Hij benadrukt het belang van efficiënte communicatie tussen burgers en beleidsmakers en burgers onderling. Burgers kennen als geen ander de knelpunten in de samenleving, dus deze dialoog is cruciaal om aan de behoeften te voldoen en passend beleid te maken. Net zoals de drager van een schoen het best weet dat hij wringt en waar hij wringt, en de schoenmaker het best in staat is hier een oplossing voor te vinden (Dewey, 1927). Hierom pleit Dewey voor kleinschaligheid: familie, scholen en buurten zijn volgens hem de schaal waarop een constructieve discussie het best uit de verf komt. Ditzelfde patroon lijkt zich vandaag de dag te herhalen³ door de opkomst van het internet en informatie- en communicatietechnologie (ICT). De schaal van de politieke arena en belangen vergroot, terwijl de samenleving roept om kleinschaligheid en directe betrokkenheid. En wederom wordt een deliberatieve democratie door velen als een oplossing gezien.

1.2 – Rode draad

Ondanks dat democratie een omstreden begrip is, waarvan de invulling nu ook nog eens sterk aan het verschuiven is, zijn een aantal aspecten vaak terug te zien. Deze kunnen gezien worden als criteria voor een goed functionerende democratie. Smith (2009) heeft een aantal van deze criteria beschreven. Ze vormen een rode draad door de geschiedenis van de democratie en – toegespitst op betrokkenheid van de burgers bij de besluitvorming – de rode draad voor dit paper.

- Inclusie: wordt er rekening gehouden met alle bevolkingsgroepen? Is er sprake van *politieke gelijkheid* tussen alle partijen, zowel qua vertegenwoordiging als qua invloed? (Smith, 2009) Als het niet mogelijk is alle individuele meningen te horen, wordt vaak gekozen voor een vertegenwoordiging. Het is van groot belang dat deze een realistisch beeld geeft van wat er leeft. Hoe beter de afspiegeling van de

² Dit was onder andere radicaal omdat dit inhield dat burgers uit alle socio-economische klassen deel konden nemen aan de politieke besluitvorming. Dat was in die tijd nog niet de standaard.

³ Vooraanstaand econoom Frank Bryan van de University of Vermont beschrijft bijvoorbeeld in zijn (deels) empirische studie *Real Democracy: The New England Town Meeting and How It Works* (2004) dat voor een echte democratie kleinschaligheid niet alleen iets moois is, maar essentieel.

bevolking, hoe completer dit beeld en hoe groter de draagkracht van de beslissing. Dit vereist ook dat alle individuele vertegenwoordigers gelijkwaardig behandeld worden en gelijke invloed hebben.

- Informatie: zijn de burgers goed geïnformeerd, of hebben ze in ieder geval de mogelijkheid hiertoe? Is er openheid vanuit de bestuurders? In elke democratie is het van belang dat de burgers met elkaar en de bestuurders in overleg kunnen om zo tot een gegronnd oordeel te komen. De informatie die vanuit een overheid en via de media verspreid wordt is hierbij cruciaal. Ook belangrijk: is er daarna *verantwoording* van het besluit richting de burgers? Bestuurders dienen hun keuzes altijd te rechtvaardigen en burgers moeten zich hierover kunnen informeren. Alleen zo kan de burger in een democratische rechtsstaat een gegronde stem uitbrengen en haar vertegenwoordigers kiezen.
- Invloed: hebben de burgers merkbaar effect op de besluitvorming? Is er daadwerkelijk sprake van *medezeggenschap*? Dit valt deels samen met de hierboven genoemde terugkoppeling van informatie, omdat deze het gevoel van werkelijke invloed kan versterken. Maar alleen theoretische terugkoppeling is niet voldoende. Zien de burgers hun inspraak terug in de praktijk? Zo ja, dan heeft dit een positieve invloed op de tevredenheid over de bestuurders en de wil actief deel te nemen.

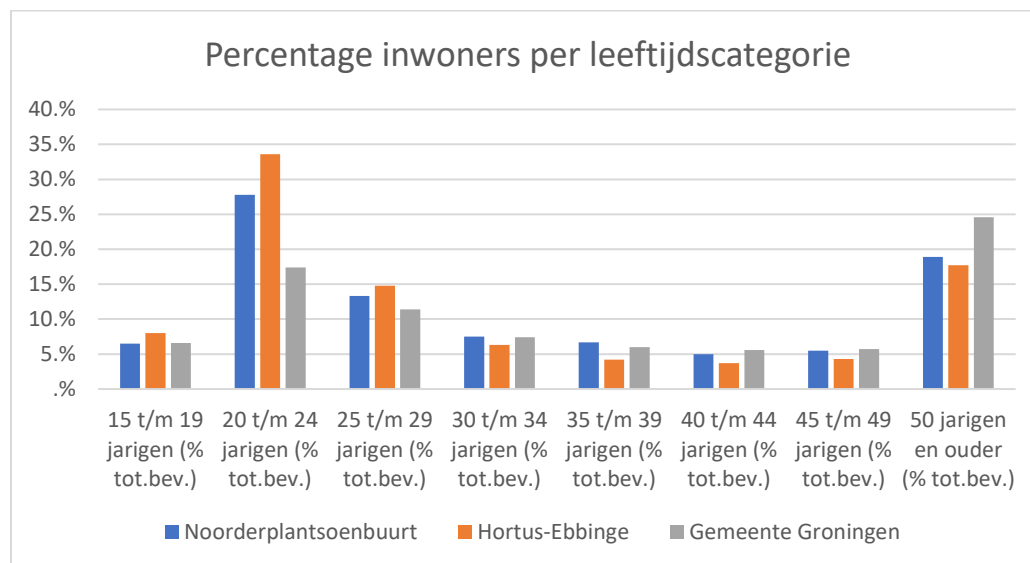
Een goed geïnformeerde, representatieve afspiegeling van de bevolking met invloed op het beleid, en terugkoppeling van het bestuur naar de bevolking: dat is mijn uitgangspunt voor geslaagde democratie.

2 – De buurt in beeld

Democratie komt in veel verschillende soorten en maten. Niet elke soort zal overal evengoed werken. Eerst is het dus belangrijk vast te stellen met wat voor soort samenleving we te maken hebben – zowel qua mensen als qua structuur. Eerst zet ik aan de hand van statistische gegevens en ervaringen van de bewonersbijeenkomst(en) uiteen hoe de buurt is samengesteld. Daarna behandel ik de huidige structuur van de buurtvereniging en de communicatie met de bewoners en de gemeente. De sterke en zwakke punten komen naar voor in de laatste paragraaf, waar ik aan de hand van inclusie, informatie en invloed de buurt analyseer.

2.1 - Bewoners

Over het algemeen zijn de bewoners van de Noorderplantsoenbuurt en Hortus-Ebbinge relatief erg jong: 40,7% van de bewoners rondom het Noorderplantsoen (NP) zijn tussen de 19 en 27 jaar oud. In de Hortus-Ebbinge (HE) is dit zelfs 48,9%, tegenover 27,5% in de gemeente Groningen (GG) als geheel⁴. Er wonen ook relatief weinig ouderen: in NP is slechts 5,1% van de bevolking 65 jaar of ouder, in HE is dit 9,2% (tegenover 12,1% in GG). Echter, qua studentenaantallen zijn de buurten niet opvallend: in NP is 20,1% student, in HE 26,1% en in GG is dit zelfs 28%⁵. De NP heeft etnisch een vrij homogene bevolking: 78% is Nederlands zonder migratieachtergrond en slechts 6,6% heeft een niet-Westerse migratieachtergrond. In HE is dit respectievelijk 76% en 9,2% - tegenover 77,5% en 11,3% in GG.

Bron: Gemeente Groningen

⁴ Gebaseerd op cijfers van de gemeente Groningen uit 2016, via <https://groningen.buurtmonitor.nl/>.

⁵ Kleine kanttekening deze getallen: studentenwoningen zijn niet gelijkmatig verdeeld over de stad. De Schilderswijk en het centrum huisvesten meer studenten dan Beijum of de Villabuurt, terwijl deze wel meegenomen worden in het gemiddelde. In vergelijking met de totale gemeente zijn er dus niet bijzonder veel studenten, maar de absolute aantallen zijn wel groot.

Het algehele beeld is dat de bewoners betrokken zijn, zowel bij de vereniging als bij de buurt zelf. Er worden veel activiteiten georganiseerd, zoals plantsoenschoonmaken en nieuwjaarsborrels en op de buurtwebsite en Facebookpagina worden veel berichten geplaatst. Ondanks dat maar een klein deel van de bewoners actief is in de buurtvereniging, spant deze groep zich intensief in en zetten ze ook buiten de vereniging om initiatieven op touw. Zo is bijvoorbeeld het HOP-team ontstaan, dat een wijk-G100 wil organiseren, en coöperatie De Groenste Buurt, die zich inzet voor verduurzaming van de buurt. Bewoners willen investeren in de buurt en dit blijkt ook uit de cijfers. Maar liefst 89% van de bewoners geeft aan de NP een prettige buurt te vinden, tegenover 79% in GG. 92% voelt zich medeverantwoordelijk voor de buurt, tegenover een gemeentelijk gemiddelde van 86%. Inwoners van NP geven de woonkwaliteit een 8,4 – gemiddeld in GG is dit 7.5. Slechts 9% geeft aan zich weleens onveilig te voelen en er wordt weinig overlast ervaren, tegenover 17% in de totale gemeente. Dit verschilt van de HE, waar relatief veel meldingen van overlast gedaan worden en bewoners aangeven zich vaker onveilig te voelen.

Over het algemeen is de Noorderplantsoenbuurt dus een jonge, veilige, actieve buurt met weinig overlast of andere problemen. De bewoners zijn erg tevreden. De Hortus-Ebbinge is ook erg jong, maar huisvest meer studenten en de bewoners zijn, in vergelijking met de Noorderplantsoenbuurt, iets minder positief over hun buurt.

2.2 - Buurtvereniging

De buurtvereniging Noorderplantsoenbuurt heeft een redelijk traditionele structuur: een bestuur, bewonersbijeenkomsten, en hieruit voortkomende werkgroepen. Bestuursleden worden zodra er een plek vrijkomt geworven in de buurt en op de bewonersbijeenkomst; ze houden overzicht over de werkgroepen en contact met het gebiedsteam – de (communicatieve) schakel tussen de buurt en de gemeente. De werkgroepen pakken een specifiek onderwerp aan dat op dat moment speelt, zoals de bevingsschade of het vergroten van de betrokkenheid, en delen hun bevindingen met het bestuur.

Er wordt via verschillende media gecommuniceerd met de bewoners. De eerste en meest belangrijke is de halfjaarlijkse bewonersbijeenkomst. Hierop wordt bijvoorbeeld de vooruitgang van werkgroepen besproken, worden nieuwe partijen die iets met de buurt van doen hebben (zoals bijvoorbeeld het WIJ-team of De Groenste Buurt) voorgesteld en toegelicht, of wordt er gestemd over eventuele nieuwe leden van het bestuur. Als tweede is er de buurtkrant, die elk kwartaal wordt uitgegeven door een onafhankelijke redactie. Hierin worden ook beslissingen van de buurtvereniging toegelicht, maar voornamelijk zijn er interviews met bewoners, leuke weetjes, de agenda voor komende maanden en reclame van bedrijven uit de buurt. De krant wordt trouw gelezen en is dus een goed communicatiemiddel voor iedereen die op de hoogte wil blijven maar niet per se actief wil of kan zijn. Als derde is er de website, waarop alle buurtkranten worden gepubliceerd en andere informatie wordt geplaatst. De voorpagina (rubriek buurtnieuws) is erg actief en wordt goed bijgehouden. Ook is er een rubriek met algemene informatie over de buurt en het plantsoen (zoals een sectie over kunst, historische ontwikkeling en bijvoorbeeld alle horecagelegenheden in het plantsoen en de buurt) en is er ruimte voor bijvoorbeeld columns. Als laatste is er een Facebookpagina, met vooral interessante randinformatie die niet per se vanuit het bestuur wordt geplaatst.

De communicatie met de gemeente verloopt via een aantal bureaucratische stappen: de bewoners kaarten via bovenstaande kanalen een probleem (of idee) aan bij het bestuur. Het bestuur speelt dit (al dan niet via de voorzitter) door naar het gebiedsteam dat bestaat uit door de gemeente aangewezen wijkwethouders en -ambtenaren. Dit team onderhoudt op haar beurt het contact met de rest van de gemeente(raad). Daar wordt een besluit genomen over het voorgelegde idee, dat via dezelfde weg teruggekoppeld wordt naar de bewoners. Een andere mogelijkheid voor bewoners om de gemeente te bereiken is via het WIJ-team, dat is opgericht vanuit de gemeente als vervanging van, of aanvulling op, de vroegere opbouwwerkers. Bewoners die ergens tegenaanlopen kunnen voor informatie, hulp of doorverwijzing terecht bij het WIJ-team, zowel op gebied van zorg, gezinsondersteuning, buurtwerk als juridische problemen.

2.3 - Evaluatie

In vergelijking met de rest van Groningen is de Noorderplantsoenbuurt jong, werkend en tevreden. Er worden veel activiteiten georganiseerd en de bewonersbijeenkomsten zijn voor iedereen toegankelijk. Desondanks is slechts een kleine groep actief en laat de feitelijke inclusie te wensen over. Ongeveer zestig bewoners, wisselend in aanwezigheid, vormen de 'harde kern' en nemen deel aan werkgroepen en vergaderingen. Bovendien is dit een vrij homogene groep van voornamelijk hoogopgeleide bewoners zonder migratieachtergrond van middelbare leeftijd of gepensioneerd – niet een heel representatieve afspiegeling van de buurt. De uitdaging is zo veel mogelijk andere groepen bewoners te betrekken. Het bestuur kan dan de belangen inventariseren en deze zo goed mogelijk behartigen. Hoe completer de afweging, des te groter de draagkracht van een beslissing.

De bewoners worden goed op de hoogte gehouden van wat er speelt. Op de website en in de buurtkrant worden op de bewonersbijeenkomst gemaakte besluiten toegelicht en komende vergaderingen en activiteiten aangekondigd. Ook op de vergaderingen is er grote openheid vanuit het bestuur, over zowel budget als contact met de gemeente. Dit is heel belangrijk: in een democratie hoort het bestuur te allen tijde verantwoording af te leggen aan haar burgers, ook aan degenen die niet (altijd) actief zijn. Echter, de informatiestroom van de gemeente naar de bewoners gaat erg traag. Er zijn veel bureaucratische drempels en voordat een idee van een bewoner bij de gemeente aankomt, behandeld en weer teruggekoppeld wordt, kunnen er maanden overheen zijn gegaan. Dit staat de democratische betrokkenheid in de weg omdat de invloed pas veel later merkbaar is.

Een ander nadeel van een buurtvereniging als democratisch orgaan is dat ze geen volledige beslissingsbevoegdheid hebben. Binnen de vereniging kunnen bewoners nog zo veel invloed hebben, maar uiteindelijk liggen veel van de besluiten bij de gemeente. Echter, de invloed van de bewoners op het bestuur is groot. Op de bewonersbijeenkomst kan iedereen zijn of haar stem laten horen en contact met de bestuursleden is makkelijk te leggen.

Is de buurtvereniging van de Noorderplantsoenbuurt een goed geïnformeerde, representatieve afspiegeling van de bevolking met inspraak in en invloed op het beleid, en terugkoppeling van het bestuur naar de bewoners? Redelijk. De bewoners zijn goed geïnformeerd en hebben invloed en zicht op wat het bestuur doet, maar in de afspiegeling kan nog verbeteren. Hier kan op veel manieren aan worden gewerkt,

bijvoorbeeld door eerst te proberen zo veel mogelijk bewoners sociaal bij de vereniging te betrekken via allerlei activiteiten. Maar het bestuur kan ook direct op democratische betrokkenheid inzetten door (een deel van) de interne structuur te herzien. In de volgende sectie komen een aantal voorbeelden hiervan aan bod.

3 – Inspraak op de schop

In deze sectie belicht ik een aantal succesvolle democratische initiatieven, zowel in Nederland als in het buitenland, groot- en kleinschalig – met allemaal bruikbare elementen voor de buurtvereniging van de Noorderplantsoenbuurt. In elke paragraaf bespreek ik eerst het centrale idee van het initiatief, waarna ik een aantal toepassingen ervan behandel die ik vervolgens evalueer aan de hand van de criteria uit 1.2. Het wordt dan gelijk duidelijk welke aspecten ervan bruikbaar zijn voor de Noorderplantsoenbuurt.

3.1 - Deliberatieve burgerfora

In zijn pamflet ‘Tegen Verkiezingen’ uit 2013, pleit Vlaams cultuurhistoricus en schrijver David van Reybrouck tegen het electoraal-representatieve democratisch systeem zoals we dat nu kennen. Eén van zijn alternatieve voorstellen is een deliberatief burgerforum – op basis van loting, zodat geen enkele groep *systematisch* wordt uitgesloten⁶ (Smith, p. 80). Duizend willekeurig gekozen inwoners mogen op gemeentelijk niveau meepraten over welke onderwerpen belangrijk zijn, welke problemen er spelen en mogelijke oplossingen geven. Het uitgangspunt is de expertise van bewoners en de wil om mee te doen. Met een knipoog naar internationale toppen als de G7 en G20, noemt Van Reybrouck deze burgertop de G1000.

G1000 Amersfoort

De eerste Nederlandse G1000 was in Amersfoort, op 22 maart 2014. De insteek was de G1000 als een aanvulling op de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart in te richten. Eerst stemmen, daarna een concretere invulling geven aan de stem. Zesduizend mensen werden geloot en uitgenodigd. Dit leverde ongeveer 520 aanmeldingen op. Uiteindelijk waren 450 burgers, 40 politici, en 40 ambtenaren aanwezig (Michels en Binnema, 2015).

In het eerste programmaonderdeel, het Stads- of burgercafé, werd de agenda vastgesteld. Groepjes van vijf deelnemers spraken drie keer twintig minuten over de vragen: wat is belangrijk voor Amersfoort de komende vier jaar, wat moet daarvoor gebeuren, en wat wil en kun jij daaraan bijdragen? Ze geven steekwoorden door via hun smartphone, waarvan live een *wordcloud* wordt gemaakt op een groot scherm die de basis vormt voor de dagagenda. Tijdens het tweede programmaonderdeel, het Stadsgesprek, worden in drie rondes aan tafels van tien deelnemers de thema's besproken. Iedereen kiest zelf aan welke tafel hij of zij wil zitten – indien plek. Aan elke tafel zitten zowel burgers als iemand van de overheid en een tafelsecretaris. Deze laatste leidt het gesprek maar houdt zich inhoudelijk volledig afzijdig. De drie rondes zijn opgedeeld naar functie: dromen, denken en doen. Vanuit een idee of wens (droom) wordt gewerkt naar de praktische haalbaarheid (denken) en dan naar concrete voorstellen (doen). Vervolgens brengen in het laatste programmaonderdeel, de Burgerraad, alle *gelote* deelnemers (dus niet de overheidsvertegenwoordigers en andere genodigden) elkaar op de hoogte van de uitkomsten. Met een

⁶ Alhoewel er bij loting altijd het gevaar is van zelfselectie: de burgers die worden uitgenodigd kunnen er zelf voor kiezen wel of niet te gaan. De groep burgers die geïnteresseerd zijn in een dergelijk forum kan erg homogeen uitvallen: hoogopgeleide, politiek geëngageerde burgers van middelbare leeftijd (Smith, 2009, pp. 80-1).

stemprocedure kiezen de deelnemers tien initiatieven die ze in themagroepen uitwerken. De G1000 combineert dus burgertop en burgerraad: een top door de eerste twee programmaonderdelen voor deliberatie en voorstellen, daarna een raad voor uitspraken en besluiten (Boogaard en Binnema, 2015).

In april was een vervolgbijeenkomst met de gevormde themagroepen om de plannen daadwerkelijk uit te gaan voeren. Sommige themagroepen zijn erg succesvol (zoals de wijk-G1000, waarvan er in Amersfoort inmiddels meerdere zijn georganiseerd), andere bloedden vrij snel dood of gingen op in andere groepen of bestaande initiatieven. Het beeld van de deelnemers na afloop van de G1000 is over het algemeen erg positief. De sterke punten zijn de saamhorigheid, enthousiasme, de organisatie en de open sfeer. Zwakkere punten zijn de scheve afspiegeling van de samenleving – de deelnemers waren voornamelijk hoogopgeleide Nederlanders zonder migratieachtergrond van middelbare leeftijd – en de terugkoppeling wat er na de G1000 concreet met de plannen gebeurt. Daarentegen voelde de grote meerderheid zich vrij om te zeggen wat ze wilde en voelde zich gehoord door anderen; ongeveer de helft voelde zich na afloop (nog) meer betrokken bij de buurt of stad (Michels & Binnema, 2015; Michels & Binnema, 2016).

G100 Korrewegwijk

Een voordeel van de G1000 is de inzetbaarheid. Op vrijwel elke schaal kan een soortgelijk forum georganiseerd worden. In de Korrewegwijk vond dan ook op 26 november 2016 de eerste Wijk-G1000 van Groningen⁷ plaats: de G100 Korrewegwijk. Magda Rozenveld is een van de initiatiefnemers van deze G100. Ze deed het idee op tijdens de D1000 in Apeldoorn (een landelijke vorm van de G1000). Het viel haar op dat grote groepen mensen in staat zijn tot dialoog en consensus en wilde dit ook in haar eigen omgeving proberen. Meerdere buurtbewoners vonden dit een interessant project en al snel was er een team van zes mensen samengesteld. Het team kwam vanaf maart 2016 elke week één keer anderhalf uur samen en zat samen in een Whatsapp-groep. Zo snel mogelijk hebben ze de datum voor de G100 geprikt, om vanaf daar terug te kunnen rekenen en een reële planning te maken. Alle voorbereidingen duurden in totaal ongeveer acht maanden⁸.

Het dagprogramma zag er in grote lijnen hetzelfde uit als bij de G1000 in Amersfoort, zij het dus op kleinere schaal – er waren ongeveer 80 deelnemers. Ook verschilde de insteek: de G1000 was bedoeld om de gemeenteraad sturing en aandachtspunten mee te geven voor de vier jaar daarna (ook al was dit niet helemaal gelukt); de G100 richtte zich op het opzetten van initiatieven en acties die burgers zelf konden ondernemen. Dit was succesvol, met als resultaat vier nu nog lopende projecten in de wijk. Ook hier was de vertegenwoordiging een verbeterpunt, aangezien de deelnemers weer geen volledige afspiegeling van de bevolking vormden.

⁷ Naast Groningen, heeft vooral Amersfoort ervaring met de wijk-G100. In de wijken Kruiskamp, Zielhorst en Uden zijn succesvol soortgelijke kleinschalige burgerfora georganiseerd. Andere gemeenten hebben ook een G1000 gehad, zoals o.a. in Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Amersfoort en Coevorden. Daarnaast worden er ook G1000's georganiseerd voor specifieke onderwerpen. Zo was er een burgerforum in Enschede hoe om te gaan met vuurwerk en in Borne over autoluwe zones en eetbaar groen. Dit illustreert dat een G1000 multi-inzetbaar is.

⁸ De uiteindelijke kosten waren €14.000 (waarvan €4000 uit de zak van de bewonersorganisatie, €4800 vanuit de stichting van het Floreshuis en de overige €5200 nam de gemeente voor haar rekening).

Evaluatie

Is de G1000 een voorbeeld van een goed geïnformeerde, representatieve afspiegeling van de bevolking met inspraak in en invloed op het beleid en terugkoppeling van het bestuur naar de bevolking? Niet volledig.

De inclusie wordt in potentie sterk vergroot want iedereen maakt evenveel kans mee te doen. Echter blijkt de opkomst vaak toch niet representatief te zijn voor de bevolking. Jongeren en Nederlanders met een migratieachtergrond zijn in alle vormen van de G1000 tot nu toe sterk ondervertegenwoordigd (Michels & Binnema, 2016). Om de feitelijke inclusie te verhogen moet er selectief geloot of geadverteerd worden, wat in sommige gevallen ook al gebeurt. Eenmaal aanwezig is de politieke gelijkheid wel erg groot: door plenaire gespreksessies af te wisselen met kleinere groepen over een onderwerp naar keuze, kan iedereen zijn of haar zegje doen.

De G1000 gaat uit van de burgers zelf – informatieverstrekking vanuit bestuurders is hier dus minder van toepassing. De informatie komt veelal vanuit de deelnemers, want zij zijn expert over wat er in hun omgeving speelt. Welke knelpunten constateren ze en wat kunnen ze bijdragen aan een oplossing? De rol van de bestuurders ligt voornamelijk in de terugkoppeling: de concrete resultaten en genomen stappen moeten na het forum duidelijk toegelicht worden. Dit liet in Amersfoort te wensen over en de deelnemers gaven aan geen volledig inzicht te hebben in wat er na de G1000 met de plannen gebeurde, ondanks dat er meerdere presentaties zijn gegeven die ook op de website zijn geplaatst⁹.

De oorspronkelijke insteek in Amersfoort was invloed uit te oefenen op het gemeentelijk beleid, maar de G1000 slaagde hier niet helemaal in. De G100 daarentegen is gericht op het opstarten van initiatieven en samenbrengen van gelijkgestemde burgers, wat wel succesvol was. Omdat de deelnemers zelf belangrijke punten aankaarten en hier vervolgens mee aan de slag gaan, is de invloed in de wijk zelf goed voelbaar. De bestuurders (de gemeente in dit geval) houden zich bezig met de uitvoerbaarheid en faciliteren waar mogelijk. Van invloed op het (gemeentelijk) beleid is dus geen sprake, maar de G100 hanteert een resultaatgerichte aanpak en er komen wel concrete plannen uit voort.

Kortom bevordert de G1000 voornamelijk de sociale betrokkenheid, mede doordat deze fora veelal worden georganiseerd door vrijwilligers uit de stad of buurt. Zo heeft de G100 Korrewegwijk haar flyers en uitnodigingen laten ontwerpen door buurtbewoners, de kleding laten bedrukken door een winkel aan de Korreweg en de overige uitnodigingen verspreid in buurtwinkels. Democratische betrokkenheid lijkt niet (meer) het primaire doel en omdat de inclusie feitelijk niet erg sterk is, is het geen passend alternatief voor de huidige democratische structuur.

3.2 - Coöperatieve Wijkraad

De coöperatieve wijkraad (CW) is in feite de structurele, politieke versie van de G100. Dergelijke eenmalige deliberatieve burgerfora als een G100 zijn vaak sturend of als interventie bedoeld. Een CW daarentegen is ingericht als bestuur en houdt verband met de dagelijkse zaken. Burgers worden bij zo veel mogelijk onderwerpen inhoudelijk betrokken. In de Oosterparkwijk in Groningen gaat hiermee geëxperimenteerd worden; de wijkraad is nog niet operatief maar de voorbereidingen zijn in volle gang. In het Verenigd

⁹ Zie <https://www.g100amersfoort.nl/>

Koninkrijk wordt de CW al wel veelvuldig toegepast (*co-operative council*), alhoewel met name op gemeentelijk niveau.

Coöperatieve gemeenteraden in het Verenigd Koninkrijk

Onder andere Newcastle, Edinburgh, Oldham, Southampton, York en Stevenage hebben een coöperatieve gemeenteraad. In bijvoorbeeld Newcastle zoekt de gemeente op zo veel mogelijk vlakken samenwerking met burgers en bedrijven. Deze denken en beslissen mee over o.a. verslavingszorg, duurzaamheid en vergroening. De gemeenteraad heeft de stad opgedeeld in *wards* (wijken) en elke wijk verkiest drie vertegenwoordigers voor het contact met de gemeente. Elk jaar organiseert elke wijk een *Annual Ward Event* om tot overeenkomst te komen welke onderwerpen dat jaar op de agenda staan. Hoe deze wijken de inspraak en betrokkenheid in de loop van het jaar regelen, verschilt per wijk en wordt door de bewoners bepaald. Sommige wijken organiseren fora, andere nemen bijvoorbeeld ook ideeën aan via mail.

Volgens *The Guardian* hadden in 2013 al meer dan twintig steden een dergelijke structuur, die ook in bijvoorbeeld scholen en zorginstellingen wordt toegepast: in het Verenigd Koninkrijk is de coöperatieve raad de experimentele fase lang voorbij. In Nederland is de wetgeving al dusdanig aangepast dat coöperatieve gemeente- of wijkraden mogelijk zijn, maar ze zijn (politiek) nog niet operatief.

Experiment in Groningen

In een CW wordt de wijk beschouwd als een coöperatie waar alle bewoners lid van zijn. Een notitie over wijkgericht besturen van de gemeente Groningen beschrijft de wijkraad als 'de verbinding tussen de representatieve democratie en de participatieve democratie'¹⁰. Het bestuur rouleert en bestaat uit gemeenteraadsleden en wijkbewoners. Zo komen ook de bewoners die normaliter minder van zich laten horen aan bod. Iedereen maakt kans om in de wijkraad plaats te nemen en mee te beslissen over de agenda en de inzet van budgetten. De wijkbewoners en gemeenteraadsleden gaan als gelijken met elkaar in dialoog. Het draagvlak en de kwaliteit van de besluiten worden op deze manier vergroot, omdat alle bevolkingsgroepen vertegenwoordigd zijn en beslissingen gemaakt worden op basis van deliberatie en transparantie.

De raad gaat bestaan uit zeventien leden: elf gelote wijkbewoners en zes gemeenteraadsleden (deze worden niet geloot maar beslissen onderling wie plaatsneemt) die uit hun midden een voorzitter kiezen. De elf bewoners ontvangen een vergoeding gelijk aan dat van een gemeenteraadsraadslid. Daarnaast worden er – selectief, op basis van straatnaam – 400 wijkbewoners geloot om deel te nemen in het wijkpanel. De raad legt alle beslissingen voor aan het panel en gaat hiermee in dialoog. Daarnaast worden andere belanghebbenden en/of deskundigen uitgenodigd. De rol van de gemeente bestaat vooral uit het plaatsnemen in de wijkraad om zo de bureaucratische afstand te verkleinen en het afgeven van (een deel van) de beslissingsbevoegdheid. De bewonersorganisatie van de Oosterparkwijk staat officieel los van de CW.

Wat de CW zo vernieuwend maakt, is de beslissingsbevoegdheid van de raad over plannen én budget. Niet langer gaan initiatieven vanuit de buurt via een buurtvereniging, naar een gebiedsteam, naar een wethouder en dan naar de gemeenteraad. De bewoners mogen (na uitgebreide deliberatie) zelf

¹⁰ Op www.cooperatievewijkraad050.nl is alles over het proces en de huidige stand van zaken te vinden.

beslissen over hun wijk. Het doel is de bewoners weer eigenaar te maken van hun eigen wijk. Als ze voelen dat ze écht inspraak hebben, uitgebreide feedback krijgen en resultaat zien, vergroot dit de motivatie deel te nemen en dus betrokken te zijn bij de buurt (Romme, 2014).

Evaluatie

Waar de G100 op een aantal vlakken te kort komt, scoort de CW punten. In theorie is de representativiteit dik in orde, door de grote selectie op basis van loting. De gemeente en betrokken wijkbewoners zijn al maanden reclame aan het maken om zo veel mogelijk enthousiasme – en dus deelname – te creëren. Dat de leden rouleren draagt hier ook aan bij. De raad zelf is niet groot; dit komt de politieke gelijkheid en invloed ten goede. In een panel met 400 leden is dit moeilijker te voorspellen, aangezien de structuur hiervan nog niet vaststaat. Vormgegeven als een G100, met meerdere rondes variërend in groepsgrootte, is de politieke gelijkheid groot, maar één grote plenaire sessie is niet bevorderend voor de kwaliteit van het gesprek. Maar er zijn ook twee valkuilen. Ten eerste kan het zijn dat welwillende, actieve bewoners niet ingeloot worden en dus niet aan bod komen maar wel graag bij willen dragen. Ten tweede blijft het gevaar van zelfselectie: de loting is een uitnodiging. Het kan blijken dat, ondanks alle reclame die de gemeente en organisatie maken, de groep die daadwerkelijk op ingaat op de uitnodiging toch niet representatief is voor de buurt.

Alle leden van de raad en het panel krijgen dezelfde informatie; de openheid van de gemeente naar de bewoners is groot. Indirect hebben alle bewoners toegang tot deze informatie en kunnen ze voorbereid deelnemen aan het gesprek. Ook de terugkoppeling van de besluiten naar de bewoners zit goed: de raad overlegt te nemen besluiten met het panel en op alle vergaderingen worden besluiten geëvalueerd. De bewoners die in de raad zitten kunnen al deze informatie vervolgens delen met de wijk. Een punt van aandacht zal de informatieoverdracht zijn wanneer de raad rouleert.

Maar het grootste voordeel van een CW is de grote invloed die burgers hebben op het beleid. Bewoners worden daadwerkelijk weer eigenaar van hun wijk. De CW-leden zijn heel toegankelijk en vormen de verbinding tussen de andere wijkbewoners en de gemeente. Omdat de raad voor een langere periode zit, kunnen de leden de effecten van hun beslissingen goed overzien en waar nodig nog bijsturen en ze houden voeling met de praktijk. Het gaat immers om hun eigen buurt.

Samengevat lijkt de CW op alle punten hoog te scoren: de democratische betrokkenheid is erg groot. Vooral de inclusie – en de representativiteit – van het panel is van belang voor de Noorderplantsoenbuurt. Een nadeel is echter dat de overgang naar een CW een project is voor de lange termijn dat de buurtvereniging niet alleen kan bewerkstelligen. Er zijn veel personen en middelen van buiten de wijk nodig om een CW tot stand te laten komen. Ook staat de buurtvereniging er verder los van, alhoewel actieve deelname in beide natuurlijk prima kan. In deze vorm betekent de CW op dit moment dus niet zo veel voor de buurtvereniging zelf, maar het idee dat willekeurig gekozen bewoners mee vergaderen met het bestuur is ook nu al toepasbaar. Het bestuur zou bijvoorbeeld elke vergadering een aantal bewoners kunnen 'loten' (door willekeurig een uitnodiging door de brievenbus te doen) die dan (even) mee kunnen vergaderen en een nieuwe kijk op zaken kunnen geven of problemen aan kunnen kaarten.

3.3 - Burgerbijeenkomsten in het buitenland

De G1000 en Coöperatieve Wijkraad zijn vrij nieuwe initiatieven, maar er wordt al langere tijd geëxperimenteerd met inspraak en betrokkenheid – zowel door politieke organisaties als door bedrijven. Een aantal zorginstellingen organiseert bijvoorbeeld burgerjury's voor adviezen wat betreft medisch-ethische vraagstukken; ook bij scholengemeenschappen is dit model steeds vaker te zien. Maar er zijn meerdere soorten adviesorganen bestaande uit burgers, waarvan sommige zelfs met beslissingsbevoegdheid.

Participatory Budgeting

In Porto Alegre in Brazilië zijn al sinds 1989 bijeenkomsten met burgers om de besteding van significant deel van het stadsbudget te bepalen – *participatory budgeting* (PB) noemt Smith (2009) dit. Iedereen kan zich aanmelden en, direct of indirect, meebeslissen. Dit bleek een doorslaand succes en geschat wordt dat 250 andere steden soortgelijke bijeenkomsten houden. PB in Porto Alegre heeft een gelaagde structuur: elke buurt verkiest een aantal vertegenwoordigers die op het gemeentelijke forum meebeslissen over de verdeling van de financiën. Alle inwoners van de stad kunnen de status van projecten en toewijzing van budgetten online terugvinden; de uitvoering van plannen is dus erg transparant en goed te controleren (Smith, 2009).

Eén van de redenen dat PB zo succesvol blijkt, is dat de politiek in Porto Alegre voorheen gekenmerkt werd door corruptie en de armoede in sommige delen van de stad groot was. Maar opeens kregen deze burgers de kans mee te beslissen en hun stem te laten horen, terwijl ze daarvoor gemarginaliseerd werden – die kans pakten ze met beide handen aan. Het budget werd hierna niet meer besteed aan prestigeprojecten van de gemeente maar aan educatie en infrastructuur. Dit maakte natuurlijk een groot verschil en motiveerde de inwoners des te meer een bijdrage te leveren.

Burgerjury en burgerpeiling

Burgers worden op meer manieren betrokken bij besluitvorming en daarbij wint loting wereldwijd aan populariteit. Smith wijdt zelfs een compleet hoofdstuk aan *mini-publics*: kleinschalige bijeenkomsten waar de deelnemers worden uitgenodigd op basis van (al dan niet selectieve) loting. Een aantal voorbeelden hiervan is burgerjury's of planningscellen, *Citizens' Assemblies* en deliberatieve peilingen (Smith, 2009):

- Burgerjury's en planningscellen bestaan uit gemiddeld ongeveer twintig burgers die gevraagd worden een uitspraak of aanbeveling te doen over een specifiek onderwerp. Ze komen een aantal dagen bij elkaar om hierover te delibereren. Voorafgaand aan (sommige van de) bijeenkomsten is een expertise-sessie waar de deelnemers achtergrondinformatie krijgen. Bij burgerjury's stelt dezelfde groep deelnemers daarna een gezamenlijk rapport op. Bij planningscellen ligt de nadruk op de technische kwaliteit van het advies en wordt vaak achteraf door derden een rapport opgesteld.

Een van de instellingen die zo te werk gaat is het *National Institute for Clinical Excellence* in het Verenigd Koninkrijk: twee keer per jaar komt een burgerjury van dertig leden een weekend samen om te delibereren over medisch-ethische vraagstukken en prioriteiten in het ziektebeleid. Elk lid zit drie jaar in de jury, waarna er een nieuw (geloot) persoon voor in de plaats komt.

Er zijn ook grootschaligere bijeenkomsten die dezelfde structuur als burgerjury's hebben. Een voorbeeld hiervan is de *Citizens' Assembly: We the Citizens* in Dublin. De bijeenkomst bestaat uit 99 gelote burgers en een voorzitter die delibereren over uiteenlopende onderwerpen, zoals onder andere wetsvoorstellen, de toekomst van Ierland, milieubeleid en educatie.

- De deliberatieve peiling is ontwikkeld door de Amerikaanse democratie-theoreticus James Fishkin. Bij zo een peiling gaat het voornamelijk om het in kaart brengen van de publieke opinie wanneer deze goed geïnformeerd zou zijn (Smith, 2009; Fishkin, 1995). De groep deelnemers kan dus veel groter zijn, omdat er geen consensus of advies hoeft te ontstaan. Er zijn al tientallen officiële deliberatieve peilingen afgenomen in onder andere de Verenigde Staten, Europa, Australië en China. Onderwerpen liepen uiteen van sociale vraagstukken over onderwijs en het zorgstelsel, tot politieke onderwerpen over bijvoorbeeld de toekomst van het Verenigd Koninkrijk in de Europese Unie. Ook in Groningen is – in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen – een deliberatieve peiling georganiseerd, over veiligheid en overlast in De Wijert. De deelnemers vullen voorafgaand aan de bijeenkomst een vragenlijst in waar ze hun mening en kennis over het onderwerp toelichten. Hierna volgen een uitgebreide lezing en kleine groeps gesprekken waar iedereen zijn of haar standpunt kan bediscussiëren. Aan het eind van de bijeenkomst wordt weer een vragenlijst ingevuld, zodat de organisatie kan peilen hoe de mening van de deelnemers is veranderd na deze discussie¹¹. Dit kan bijvoorbeeld de basis vormen voor een besluit.

Een voorbeeld: in 2011 vond de eerste deliberatieve peiling van Zuid-Korea plaats over de vereniging van de Noord- en Zuid-Korea. Voor de peiling was 43% van de deelnemers het eens met de stelling dat Zuid-Korea humanitaire hulp moet blijven verstrekken aan Noord-Korea, ongeacht haar nucleaire beleid. Na het programma was 78% het hier mee eens: een toename van 35%. En: voor de peiling was 53% het eens met de stelling van Zuid-Korea nucleaire wapens zou moeten bezitten. Na de peiling was dit 34%: een afname van 19%¹².

Zowel PB als burgerjury's als deliberatieve peilingen zijn adviserend en richten zich niet op concrete plannen of burgerparticipatie. Het gaat hier strikt om democratische betrokkenheid en de mogelijkheid voor een bestuur de beste beslissingen – met een zo groot mogelijk draagvlak – te maken.

Evaluatie

Door – veelal selectieve – loting is de inclusie in alle bovenstaande initiatieven groot. Burgerjury's kunnen door het kleine aantal deelnemers iets minder representatief zijn, maar dat wordt opgelost door bijvoorbeeld te rouleren. Bovendien heeft een kleine schaal juist voordelen voor de politieke gelijkheid, want de individuele invloed van alle deelnemers is dan goed te waarborgen. Dit kan bij grote bijeenkomsten als PB en de *Citizens' Assembly* lastiger zijn.

Ook de informatievoorziening is een sterk punt; de organisatie is op zoek naar een advies dus is het ook in hun voordeel de deelnemers zo veel mogelijk in te lichten. Volledig geïnformeerde burgers zijn zelfs

¹¹ Er is geëxperimenteerd met een online deliberatieve peiling: Project PICOLA. Drie Amerikaanse onderzoekers hebben op basis van Fishkins deliberatieve peilingen de software ontwikkeld en onderzoek uitgevoerd, waar goede resultaten uit kwamen. Alles hierover is te vinden op <http://caae.phil.cmu.edu/picola/>, maar de software is nu niet meer te verkrijgen. Daarnaast heeft Fishkin zelf geëxperimenteerd met online versies: ODP (Online Deliberative Polling), zie Smith (2009).

¹² Zie www.cdd.stanford.edu voor meer resultaten van deze en andere deliberatieve peilingen.

het uitgangspunt van deliberatieve peilingen en de meeste burgerjury's. Een voorwaarde is wel dat de deelnemers ook zelf, buiten de bijeenkomst om, de mogelijkheid hebben zich verder te informeren. Als alle inlichtingen van één en dezelfde organisatie komen kan dit de objectiviteit in de weg staan. Dit is niet waarschijnlijk, maar een situatie waarin de organisatie de deelnemers een bepaalde kant op stuurt is denkbaar. Het is dus belangrijk dat ze open en transparant is over welke belangen er spelen, zowel in bedrijven als in de politiek.

Per initiatief verschilt de invloed die deelnemers hebben. Grotere invloed dan beslissingsbevoegdheid is er niet en PB scoort dus hoog, alhoewel de individuele invloed iets kleiner is omdat PB werkt op basis van vertegenwoordiging. Dit is echter onvermijdelijk bij een bijeenkomst op deze schaal. Burgerjury's en peilingen hebben in theorie geen invloed aangezien het gaat om een advies, maar in de praktijk zal het bestuur een aangevraagd advies niet snel in de wind slaan.

Voor de Noorderplantsoenbuurt is voornamelijk interessant dat hieruit weer duidelijk blijkt: hoe groter de invloed, hoe groter de deelname. PB is een groot succes omdat er, net als bij een CW, beslissingsbevoegdheid wordt afgegeven. De burgerjury's en -peilingen zijn voornamelijk voor het bestuur interessant, maar vergroten niet structureel de democratische betrokkenheid omdat er niet direct meebeslist wordt.

3.4 - Digitale inspraak

Ook digitaal zijn veel democratische vernieuwingen gaande. Op kleine schaal worden veel apps ontwikkeld die de communicatie tussen gebruikers versoepelen en deze samen te brengen. Een aantal voorbeelden hiervan zal ik in de volgende paragrafen bespreken. Maar ook op grotere schaal heeft de digitale revolutie effect – zowel bij overheden als in het bedrijfsleven worden bijvoorbeeld apps gebruikt om de medezeggenschap te vergroten. De digitale vernieuwingen zijn ruwweg op te delen in twee vormen: verticaal en horizontaal. Bij een verticale structuur wil een bestuur de medezeggenschap en het draagvlak vergroten door middel van ICT. Deze aanpak heeft dus direct te maken met democratische betrokkenheid en wordt dan ook e-democracy genoemd. Een horizontale structuur is gericht op het contact tussen burgers onderling en het vergroten van de sociale cohesie en zelfredzaamheid van de buurt en hangt meer samen met sociale betrokkenheid.

E-democracy

Het internet als democratisch platform heeft een aantal voordelen. Ten eerste wordt de stap om mee te doen een stuk kleiner wanneer je vanuit je eigen omgeving en op een zelfgekozen moment, eventueel zelfs anoniem, je stem kan laten horen – een groot voordeel voor met name de respondenten. Mensen die zich normaal niet uit willen of durven spreken, krijgen zo de kans toch volledig mee te praten. Ten tweede vergroot het draagvlak van de afnemers: zij kunnen met één methode een grote en geïnformeerde groep respondenten bereiken. Andere methoden realiseren vaak slechts een van deze twee: of een grote groep respondenten door bijvoorbeeld een referendum, of een goed geïnformeerde aanbeveling door bijvoorbeeld een burgerjury. E-democracy kan dit combineren en wordt dus veel gebruikt:

- Het bedrijf e-Democracy – voorheen Wiekiesjij en ontstaan in Groningen, maar nu gesitueerd in Utrecht – houdt zich bezig met gedigitaliseerde democratie op de werkvloer. Het ontwikkelt apps en

verleent diensten om de medezeggenschap binnen bedrijven te vergroten en de kloof tussen ondernemingsraden en (andere) werknemers te verkleinen. Zo organiseert het bijvoorbeeld verkiezingen en doet het onderzoek naar onder andere deliberatieve democratie. Eén van de producten is de Participatie-app, via waar bestuurders snel en eenvoudig inzicht kunnen krijgen in de meningen van werknemers op basis van door henzelf geplaatste vragen of stellingen. De werknemers hebben de mogelijkheid zich in te schrijven voor een relevante groep, bijvoorbeeld op basis van locatie of functie, zodat de bestuurders alleen nuttige antwoorden krijgen en de werknemers niet overspoeld worden met vragen. Daarnaast kunnen werknemers bij elke vraag aangeven of ze deze relevant vinden of niet en krijgen de bestuurders inzicht in welke soort vragen zich beter of minder goed lenen voor directe participatie van de werknemers.

- Ook (zowel landelijke als regionale) overheden experimenteren met online fora en andere vormen van digitalisering. Zo heeft de overheid in Australië het Open Forum (www.openforum.au.com) gelanceerd waar leden¹³ met elkaar, deskundigen en politici kunnen delibereren over uiteenlopende maatschappelijke thema's. Deskundigen plaatsen openbare blogs en artikelen over hun veld van expertise en er worden consulten voor de overheid en discussies hierover georganiseerd. In IJsland is digitale democratie al een succes: *Your Priorities* (www.yrpri.org) is een platform waarop burgers ideeën voor beleidsvoorstellen kunnen plaatsen en beoordelen. De voorstellen met de meeste aandacht (*Top Priorities*) worden behandeld in de gemeenteraad van Reykjavik, waarna weer gestemd kan worden door de burgers. Zij beslissen, net als in Porto Alegre, ook over een deel van de begroting. Meer dan 50% van de bevolking van Reykjavik is actief op het platform en dit systeem wordt inmiddels ook in andere landen gebruikt.

Buurtapps

Het gebruik van internet om de onderlinge betrokkenheid te vergroten is natuurlijk niets nieuws. Denk aan Facebook en Marktplaats.nl, die uit eenzelfde ideaal zijn ontstaan. Maar met de opkomst van burgerparticipatie en de roep om kleinschaligheid worden er ook apps ontwikkeld specifiek gericht op sociale cohesie in de buurt:

- Nextdoor gaat uit van het zelfde principe als Facebook, maar is gericht op één specifieke buurt en besloten. Bewoners kunnen zich aanmelden met hun woonadres, emailadres en telefoonnummer. In de groep worden bijvoorbeeld oproepen geplaatst (voor een oppas, of iemand gezien heeft wie zijn/haar auto heeft bekrast, om een boor te lenen etc.), buurtbarbecues georganiseerd en opiniepeilingen gedaan. Het is bedoeld om zoveel mogelijk bewoners met elkaar te verbinden zodat de buurt gezelliger, zelfredzamer en veiliger wordt. Buren kunnen elkaar onderling een uitnodigingscode sturen, zowel digitaal als via de post. Het netwerk is dus toegankelijk maar tegelijkertijd gecontroleerd. Een soortgelijke app is Wazzurb: een sociaal buurtnetwerk met ook een marktplaats, eventplanner en nieuwstijdlijn.

¹³ Om te kunnen reageren en meediscussiëren is een (gratis) lidmaatschap vereist. Inzendingen worden gelezen en beoordeeld voor ze geplaatst worden, zodat alleen relevante en beschaafde inzendingen online komen.

- Peerby is een platform waarop iedereen zich aan kan melden op basis van adres en is strikt gericht op het (uit)lenen van spullen. Hierdoor wordt niet alleen het contact tussen burens frequenter, ook de CO2-uitstoot wordt verlaagd¹⁴ omdat lenen milieuvriendelijker is dan kopen.
- WeHelpen lijkt op Peerby, maar heeft alleen een website (en geen app) en is gericht op het uitwisselen van diensten in plaats van goederen. Op WeHelpen.nl kan iedereen aangeven wat hulp te kunnen gebruiken, of juist hulp aanbieden. Ook kunnen er hulpnetwerken met agenda's aangemaakt worden, als bijvoorbeeld een vaste groep voor een familielid zorgt of meerdere gezinnen met kinderen af en toe oppas nodig hebben. Het platform is gericht op zelfredzaamheid en zorg voor buurtbewoners.

Naast deze voorbeelden zijn er meer soortgelijke initiatieven. Dit soort apps en netwerken bevorderen het 'wij-gevoel' in een buurt en maken de stap kleiner contact te zoeken buurtbewoners. De apps zijn minder gericht op democratie, maar bevorderen de sociale betrokkenheid wel sterk.

Evaluatie

In potentie wordt de inclusie sterk vergroot, aangezien iedereen mee kan doen wanneer en hoe hij/zij dat wil. Via het internet kan iedereen bereikt worden en vanuit alle hoeken van de samenleving kan een bijdrage geleverd worden aan het (publieke) debat. Bovendien kan iedereen op dezelfde manier meepraten en is de politieke gelijkheid dus erg groot. ICT is ook erg overzichtelijk; bijdragen kunnen gefilterd worden op bijvoorbeeld leeftijdscategorie of woonplaats. Daarentegen is een voorwaarde voor al deze voordelen dat men om kan gaan met het internet en hier überhaupt toegang tot heeft. Dit is onder jongeren en (de meeste) mensen van middelbare leeftijd geen probleem, maar voor ouderen zou dit een obstakel kunnen vormen.

De informatievoorziening is eindeloos – alles is te vinden via Google. Maar dit is ook een valkuil: er staat zo veel op het internet dat niet altijd duidelijk is hoe betrouwbaar de informatie is. Maar in veel gevallen (zoals bij de gemeentelijke fora hierboven besproken) kan de initiatiefnemer zelf gemakkelijk de relevante informatie verstrekken en dit probleem omzeilen. Bij de buurtapps komt alle informatie vanuit de bewoners zelf en kunnen gebruikers makkelijk selecteren wat ze wel of niet willen zien. Hierin schuilt het gevaar dat bewoners niet alle informatie over de buurt krijgen, maar maakt een app wel gebruiksvriendelijker.

De invloed van burgers op de besluitvorming verschilt in principe niet veel van niet-digitale vormen van democratie, maar vanwege de mogelijke omvang van de groep deelnemers wordt het draagvlak wel vergroot. Echter, alle informatie (zowel verzameling als verstrekking) verloopt via een medium. Dus alhoewel het internet de dialoog, informatieverstrekking en inclusie ten goede kan komen, kan het alsnog het gevoel van afstand doen vergroten omdat er geen direct contact is.

Voor de Noorderplantsoenbuurt kan het opzetten van een nieuw digitaal netwerk interessant zijn. In het verleden zijn hier al experimenten mee gedaan, maar dat kwam destijds niet helemaal op gang. Met apps als Nextdoor doen zich nieuwe kansen voor, helemaal omdat dit juist voor de jongere – ondervertegenwoordigde – groep bewoners een uitkomst kan zijn. Een ander voordeel van Nextdoor is de mogelijkheid een opiniepeiling te doen. Zo kom je snel te weten hoe de buurt over iets denkt en kan de app ook ingezet worden voor democratische doeleinden.

¹⁴ Peerby stelt dat 20% van alle CO2-uitstoot komt van productie en verkoop van gebruiksvoorwerpen, die meestal maar zelden worden gebruikt (<https://www.peerby.com/about>).

4 – Conclusie

De Noorderplantsoenbuurt is, in vergelijking met de rest van Groningen, een erg jonge buurt met voornamelijk werkende of studerende inwoners. Over het algemeen voelen ze zich begaan met hun buurt en willen ze graag bijdragen. Dit is terug te zien in de buurtvereniging, waar de actieve leden veel activiteiten op touw zetten en meepraten over beslissingen van het bestuur. Maar de groep actieve bewoners is niet representatief voor de rest van de buurt, wat het democratisch gehalte niet ten goede komt. Het bestuur wil deze groep daarom graag uitbreiden en zo veel mogelijk bewoners betrekken – zowel democratisch als sociaal.

De vergroting van de inclusie is dus een belangrijk verbeterpunt voor de vereniging. Hiervoor is geen simpele, eenduidige oplossing. Bovendien blijft bij alle selectieprocedures – loting, open uitnodiging, aanmelding – de valkuil dat de daadwerkelijke deelnemers al motivatie hebben actief te zijn: zelfselectie blijft iets waar rekening gehouden moet worden. Bij het verbeteren van de representatie hangen inclusie, informatievoorziening en invloed nauw samen: hoe groter de invloed, hoe sneller bewoners deel willen nemen; hoe beter de informatievoorziening, hoe groter het gevoel van invloed. Een coöperatieve wijkraad is op al deze punten erg sterk – de invloed is groot en er zijn veel goed geïnformeerde bewoners bij betrokken. Het is zeker interessant de ontwikkelingen in de Oosterparkwijk te volgen en eventueel contact te zoeken met de wijkwethouder om de mogelijkheden voor de Noorderplantsoenbuurt te verkennen. In de tussentijd zou het bestuur voor een vergadering een aantal bewoners kunnen loten en om advies vragen: een kleine burgerjury om een fris perspectief op bepaalde zaken te krijgen. Dit vergroot de democratische betrokkenheid, maar wel op de lange termijn.

Sociale betrokkenheid is daarentegen sneller te bevorderen, door bijvoorbeeld gerichte activiteiten te organiseren of een digitaal netwerk op te zetten. In deze digitalisering liggen veel mogelijkheden. Ten eerste is de buurt relatief jong en werkend. Een drukke baan of druk gezinsleven betekent dat veel bewoners niet altijd actief kunnen zijn. Zelfs bij de groep actieve bewoners is dit de grootste reden soms niet deel te nemen. Ten tweede is regelmatige terugkoppeling een belangrijke factor in het gevoel van invloed. De communicatie verloopt hoofdzakelijk via de buurtkrant en de bewonersbijeenkomst; dit is respectievelijk één keer per drie maanden of per half jaar, terwijl het bestuur en de werkgroepen vaker bijeenkomen. Ten derde is er op dit moment geen buurthuis – geen centrale plek waar bewoners samenkomen en makkelijk contact met elkaar en het bestuur of gebiedsteam kunnen leggen. Een digitaal sociaal netwerk kan aan al deze punten voldoen: bewoners kunnen in hun eigen tijd kijken wat er speelt, selecteren wat voor hen relevant is en structureel op de hoogte blijven. Het bestuur kan op elk gewenst moment aankondigingen doen of vragen stellen. Bijvoorbeeld wanneer de volgende bewonersbijeenkomst is en wat er op besproken wordt, wanneer de volgende ‘Aan Tafel bij de Buren’ plaatsvindt, of wat iedereen vindt van een bepaald bouwplan. Informatie vinden en delen wordt laagdrempeliger en deelname toegankelijker. Bovendien ontvangt iedereen een uitnodiging via een andere bewoner en uit het onderzoek van Romme (2014) blijkt dat een directe uitnodiging actieve deelname stimuleert.

Maar niet iedereen is helemaal op zijn of haar gemak met *social media*, wat een tweedeling kan veroorzaken tussen de bewoners. De groep bewoners die naar de bewonersbijeenkomst gaat ziet misschien het nut van een (nieuw) digitaal netwerk niet in. Maar wie – om wat voor reden dan ook – niet naar de bewonersbijeenkomst gaat, kan zo toch een bijdrage leveren of zijn of haar mening geven. Dit

brengt een nieuwe taak voor het bestuur met zich mee: de behoeften van beide groepen inventariseren en – waar mogelijk – samenbrengen. Door Nextdoor te combineren met een bewonersbijeenkomst en beide naar elkaar terug te koppelen, vult het bestuur de ondervertegenwoordigde groepen op beide vlakken aan.

Al met al zijn er dus verschillende stappen die het bestuur kan zetten, sommige met direct effect en andere die hun resultaat pas later zullen laten zien – afhankelijk van de insteek: democratische of sociale betrokkenheid. Maar in een sterke, zelfredzame buurt zijn deze amper van elkaar te onderscheiden. In een participatieve democratie doen we het zelf – en dus samen. Democratie is niet meer simpelweg ‘de meeste stemmen gelden’, maar dialoog, deliberatie, consensus. De laatste jaren ligt weer meer dan ooit de nadruk op het sociale aspect van democratie. John Dewey bepleitte al bijna een eeuw geleden dat dit de oplossing zou kunnen zijn voor de politieke desinteresse in een snelgroeende maatschappij. De laatste decennia wordt deze oplossing als serieuze mogelijkheid beschouwd; nu is de tijd om naar elkaar – en Dewey – te luisteren: voor de Noorderplantsoenbuurt een uitgelezen kans ermee te experimenteren.

Literatuur

Bouricius, T. G. (2013). Democracy Through Multi-body Sortition: Athenian Lessons for the Modern Day. *Journal of Public Deliberation*: Vol. 9-1.

Bryan, F. M. (2004). *Real Democracy: The New England Town Meeting and How It Works*. Chicago: University of Chicago Press.

Cavalier, R. & Kim, M. & Zaiss, S. M. (2009). Deliberative Democracy, Online Discussion and Project PICOLA. In T. Davies & S. P. Gangadharan (Eds.), *Online Deliberation: Design, Research and Practice*. Pp 71-79. Retrieved from <https://philpapers.org/archive/DAVODD.pdf#page=84>.

Chambers, S. & Kymlicka, W. (2002). *Alternatieve Conceptions of Civil Society*. Princeton: Princeton University Press

Coleman, S. & Blumler, J. G. (2009). *The Internet and Democratic Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press

Dewey, J. (1927). The Public and its Problems. In J.A. Boydston & B.A. Walsh & J. Gouinlock (Eds.), *The Later Works, 1925-1953*, vol. 2 1925-1927, pp. 238-372. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Fishkin, J. 'The Centre for Deliberative Democracy'. Stanford University: <http://cdd.stanford.edu/>.

Fishkin, J. (1995). *Voice of the People*. New Haven: Yale University Press

Gallie, W. B. (1965). Essentially Contested Concepts. In *Proceedings of the Aristotelian Society*, vol. 56, pp. 167-198.

Kymlicka, W. (2002). *Contemporary Political Philosophy: an Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Michels, A. & Binnema, H. (2015). *De G1000en in Amersfoort, Uden en Kruiskamp en de realisatie van democratische waarden*. Working paper. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Michels, A. & Binnema, H. (2016). *De G1000 in Groningen en de burgertop in Amsterdam vergeleken met andere G1000en*. Working paper. Universiteit Utrecht: Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap.

Reed, S. & Ussher, K. (2013). *Towards Co-operative Councils: Empowering People to Change Their Lives*. Retrieved from <http://www.empower.coop/Publications/Co-opcouncils.pdf>.

Romme, A. (2014). *De Revival van de Coöperatie: de Buurt en -Dorpscoöperaties*. Masterscriptie. Universiteit Utrecht: Faculteit Geowetenschappen.

Simon, J. & Bass, T & Boelman, V. & Mulgan, G. (2017). *Digital Democracy. The Tools Transforming Political Engagement*. Retrieved from <https://www.nesta.org.uk/>

Smith, G. (2009). *Democratic Innovations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Reybrouck, D. (2013). *Tegen Verkiezingen*. Amsterdam: De Bezige Bij.